

„belépek a homályból a sötétségbe”

Sándor Iván 95

Az 1930. március 11-én született Sándor Iván nem tudja elengedni a múltat – erről árulkodik az egész életműve. Meg hát őt sem engedi a múlt. Sem a személyes múltja, sem a neki adatott térség történelmi múltja. De még a közelmúltja és a jelene (a közelmúltunk és a jelenünk) sem, amely utóbbi éppen nagy erőkkal és őrült magabízással halmozza a múltfeledés, a multhamisítás, a giccses multcifrázás megannyi nevenséges és felháborító (nevetségesen felháborító és felháborítóan nevetségés) változatát.

Legújabb regényében, amely a *Cirkusz, mozi, ringlispil* címet viseli, a hatalompolitikának alárendelt jövőkutató és a szabad gondolkodást jelentő múlt- és hagyományértelmezés áll szemben egymással. És nincs ez másképpen a valóságunkban sem, a valóságunk korszakról korszakra egymásra torló változataiban. Ráadásul a szembenállás egyre kevésbé heroikus, és egyre inkább reménytelen. Mégsem lehet nem szemben állni. Mármint nem egyszerűen csak állni, józanul a józantalanságok közepette.

Egy-két évtizeddel korábban még a napnyugta utáni fényről írt, a mindenkit és mindent túlélő Iszméné, a mindenki és minden tragikus pusztulását túlélő szemtanú pillantásáról, az előtte feltáruló kolónoszi táj kopár és komor szépségéről. Azóta ez a szépség semmivé lett. A pillantás megmaradt, csak már nincs min szétpillantani. Nincs a dolgokat megvilágító, napnyugta utáni fény. Sötétség van. A most megjelenő regénye ezzel a három szóval ér véget: „belépek a homályból a sötétségbe”.

De ha már nincs napnyugta utáni fény sem, ha már pusztán vaksötét van, a pillantás értelmi formája még megvan. Csak ez van meg. Ha már nincs minnek értelmet adni, akkor az értelem válik önmaga értelmévé. Még jó, hogy vannak jambusok...

Még jó, hogy vannak gondolatok, és vannak a gondolatoknak formái, műfajai.

Már pályája első időszakában, színházi íróként is a gondolatok érvényes formáját kereste a színházban. Akkor is, amikor a korabeli kortárs színházról írt, és akkor is, amikor kortárs színdarabot írt a tizenkilencedik század egyik legsötétebb történetéről, a tisztaeszlári vérvádról. Vagy amikor ugyanezt a témát esszékönyvben is körüljárta. Eötvös József Tisztaeszlári-könyvének a címe – *A nagy per, mely ezer éve folyik s még sincs vége* – érvényben maradt a Sándor Ivánnak eleddig adatott időkben, a huszadik század hét évtizedében is, és a huszonegyedik század első negyedében is. Volt és van módja tehát gondolkodni a rossz folytonosság hagyományáról, illetve mellé állítani a rossz folytonosság kritikai értelmezésének hagyományát, Katona Józseftől Bibó Istvánon át Mészöly Miklósig. Vagy Prousttól Thomas Mannon át Beckettig. Fent említett új regényében két színházi előadás készül párhuzamosan: Csehov *Három nővére* a huszadik század legelejéről és Jarry *Übű királya* a tizenkilencedik század végéről. Mintha Jarry tizenkilencedik századi nézőpontjának harsánysága jelenleg többet tudna segíteni őrült világunk megértésében, mint Csehov századfordulós lírájának vigasznyelve. Vagy legalábbis Csehov, sajnos, rászorul Jarryra.

Sándor Iván gyerekként tapasztalhatta meg mindazt, aminek kései visszaénekelését kénytelen most idős fővel elviselni: a délibábos historicizmust újra kielevenítő hatalomtechnokrata hipergiccstermelést. Nem vág hozzá jó képet. És nem válik cinikussá sem. Megmarad az analitikus humanizmus látás- és beszédmódjánál. És annak két műfajánál: a regénynél és az esszénél. A kettő között pedig szabadon közlekednek a szellemi javak. Esszéisztikus gondolatok fogalmazódnak a regényszereplők egyikének-másikának

tudatműködésében. Regényírói műhelykérdések kerülnek terítékre a történelmi múlttal, az eszmetörténettel, az irodalomtörténettel vagy a pályatársakkal foglalkozó esszéikben.

Az utóbbi évek regényeiben olyan rendhagyó írás- és szerkesztésmódot alkalmaz (a bekezdések közötti tagoló jelek, vagyis a mondatkezdő nagybetűk és a mondatvégi pontok elhagyásával), amely egyrészt nyomatékosítja a mondatokban, a bekezdésekben, a nagyobb szövegegységekben való fokozott jelenlét érzetét, másrészt színre viszi a jelenlét tudatának érzetét is. Az adott esemény leírása és annak önértelmezése működik tehát együtt a formában.

Nagy-nagy köszönet, Iván, ezért a működésért, és erőt a további működtetéshez!

Bazsányi Sándor

S Á N D O R I V Á N

Cirkusz, mozi, ringlispíl

érkezett a díszlettervező. Kapott már példányt a riportokból
mit szólsz hozzá?, kérdezte az Igazgató
csináltam néhány vázlatot
nyitotta a mappáját
megtartanám az osztott hátteret, az egyik oldalon itt is a tükör, a másikon
festmény, Goya Szaturnusza, a szörny, amint felfalja a gyermekeit
engem akarsz elborzasztani?, kérdezte az Igazgatónk
a közönséget juttassuk el a tűrőképességük határáig. Goya sem volt tekintet-
tel a nézőire
a tükör marad?
láthatják benne a színészek önmagukat... azt, hogy... játék...
ugye éjszaka dolgozol?
ha álomban jelennek meg képek, felriadok, vázlatokat készíték
hallgattunk
kell egy főszereplő, mondta az Igazgató... Ő készíti a riportokat. Eleinte ta-
nácstalan, csak kérdez... kérdezek... kérdezek... Létezőskövető... lassan jut el a
felismerésig, jelenetről jelenetre
létezőskövető... nagyon jó, mondta a tervező. Lesz egy kiállításom. Kaland-
zások sötétben a címe

a kis Galéria utca utolsó terme előtt sokan váraoztak. A plakátokon a kiállítás címe: Kalandozások sötétben. Közreműködik az Ifjú Zenészek Kamaraegyüttese

A regény korábbi részletei a *Jelenkor* 2024. májusi és októberi számában olvashatók.